

Corregir, continuar

RAMON TORRENTS

Ens podrem moure mai en la comoditat d'una llengua estable i estabilitzada com ho poden ser l'espanyol o el francès, llengües veïnes que parteixen d'un sistema educatiu autònom i ple i d'uns canals de comunicació fonamentats en tradicions consolidades o, almenys, en la força segura d'una inèrcia que arrossega la població a la tranquil·litat natural en l'ús de la llengua? En aquest cas, la funció del corrector seria comparable a la del relloger, que amb una certa regularitat repassa el mecanisme, hi treu la pols, comprova l'ajust de les engravacions i dóna una benedicció final a la màquina perquè continuï puntualment marcant l'hora amb tota l'exactitud possible.

En condicions adverses com les que han caracteritzat i caracteritzen la llengua que parlem, el paper del corrector ha estat delicat i és de descripció més difícil. El corrector és un vigilant com aquell relloger, però també ha de fer sovint d'apòstol de la causa. Als factors contraris com la manca d'un solatge enterament català i no adulterat fins en la llengua de la població conscienciada —solatge educatiu, cultural, periodístic, literari, social, etc.— per un cantó, i, per l'altre, al prestigi donat a una llengua imposada —prestigi forçat per segles de proscripció de la llengua pròpia— s'hi afegeix la intromissió, la interferència d'un medi social en què la sopa que es distribueix cada dia als pobres catalans —en això tots els catalans som igualment pobres— és la mateixa: una sopa castellana general que, amb un menú de plat únic, difícilment podem evitar.

En una llengua normal el corrector s'ocupa d'assegurar la normalitat del text que rep: en comprova la puntuació, resol solecismes, examina l'aplicació de la norma, l'exactitud ortogràfica, etc. En català s'hi ha de sumar una atenció constant al calc, al barbarisme cru, disfressat o dissimulat —i, atenció, perquè amb el barbarisme hi conviu el pànic davant el neologisme no gratuït, la forma dubtosa, la voluntat literària d'un autor, etc.— i una atenció extrema als usos verbals, a les locucions idiomàtiques... M'he demanat sovint si, en aquestes condicions, el corrector no té la funció d'evitar que el text que revisa arribi al lector com la transposició pelada d'una cosa pensada en una altra llengua i, per tant, si ha d'assegurar amb el text la identitat de la pròpia i, de fet, el caràcter del poble de la qual aquesta llengua és expressió.



Foto esquerra superior, Joan Sales i, a sota, Josep Maria Aymà; a la dreta, Bartomeu Bardagí. FONT: Diputació de Barcelona i Albert Aymà Aubeyzon

En trenta-cinc anys que he treballat a la Diputació de Barcelona, he meditat quin paper pot tenir l'Administració en aquest combat... He arribat a la conclusió que, més que batallar amb banderes i símbols, el que cal és anar sembrant i creant les condicions perquè, amb la llavor sembrada i la pluja d'unes condicions no hostils, la gran força que és la inèrcia vagi fent el seu fet. En poques paraules: ensenyar, llegir bons autors, escriure bé i procurar que l'exemple es difongui i el fruit s'escampi.

En quaranta anys de corregir, traduir, procurar ensenyar i, sobretot d'aprendre, he trobat sempre i pertot l'ombra de Fabra, la presència de la seva obra. L'he trobada gràcies a mestres com Jaume Aymà, Joan Sales, Bartomeu Bardagí —tots tres deixebles de Fabra—, i abans d'ells, Albert Jané; però també de Joan Fortuny —cap de correctors de l'etapa fundacional del diari *Avui*— i, gràcies als llibres, de molts altres, com Ruaix, Moll, Sanchis Guarner, Coromines, Bibiloni... i de tants companys d'ofici. Amb accents diferents, tots apunten en una mateixa direcció i persegueixen el mateix objectiu: consolidar una llengua natural i dotar-la de la força sense la qual no parlàriem de llengua sinó d'una altra cosa.

A part els accents, el lèxic, la morfologia, la sintaxi, etc., la correcció no hauria de deixar de ser una obra de fidelitat que assegurés l'equilibri i la continuïtat entre la llengua rebuda —la dels pares i els avis— i la llengua dels fills i els que han de venir.

Abans de conèixer Albert Jané, ja me'n considerava seguidor o deixeble gràcies a la gramàtica *Signe* i als seus *Aclariments lingüístics*, però vaig tenir l'oportunitat d'entrar-hi en contacte el 1976, quan em va confiar la correcció de la revista *Muntanya*, del Centre Excursionista de Catalunya. Fa quaranta anys, en ell vaig trobar un mestre prudent, amable i savi, perquè aparentment no exercia de mestre, sinó de pacient company de viatge, malgrat que jo empenia aquesta excursió amb un bagatge escàs i com un caminant novell. Poc després vaig entrar a la Diputació de Barcelona. Hi vaig treballar trenta-cinc anys, els primers al costat de Jaume Aymà, Joan Sales i Bartomeu Bardagí, tres figures que no coneixia de res i que han estat igualment decisives en la meua formació.

Acabada la dictadura, el 1977, Aymà, Sales i Bardagí van poder ingressar, amnistiats, a la Diputació. Tots tres havien treballat a l'Extensió d'Ensenyament Tècnic, creada per la Mancomunitat i que passà el 1931 a la Generalitat, i tots tres van viure les represàlies de la victòria de Franco.

A la Diputació es creà el 1977 una minúscula oficina gestora d'uns cursos de llengua catalana de la Universitat de Barcelona dirigits pel Dr. Antoni Comas. A part la gestió burocràtica dels cursos, la feina en aquesta oficina tenia dues funcions: la correcció de textos administratius i, tan important com l'anterior, l'ensenyament de la llengua a uns funcionaris vivament neguitosos davant l'alarma lingüística que, en el camp de la llengua, els havia causat l'arribada del Josep Tarradellas, president de la Generalitat i de la Diputació, que no volgué subscriure cap paper que no fos escrit en català. A la Diputació i a Catalunya, Tarradellas va ser decisiu perquè en la paperassa oficial es reprengué un ús mitjanament normal de la llengua. La normalitat que Tarradellas perseguia en aquest punt no era tant lingüística com nacional —però tot és u. La preocupació per una bona llengua va venir sobretot amb la presidència d'Antoni Dalmau (1982-1987), que reforçà l'oficina i promogué una certa política lingüística, i és bo en aquest punt de recordar que, sota el seu mandat, la Diputació de Barcelona va

ser la primera administració a adherir-se a la Llei de normalització del 1983. L'ensenyament del català, originalment destinat als funcionaris —propis i d'altres administracions—, que sovint, més que alumnes, van ser addictes, s'estengué a un bon nombre de poblacions de la província, i d'altra banda la presència de la llengua va adquirir un alt nivell de rigor amb les edicions corporatives.

La guia de l'Oficina de Català de la Diputació de Barcelona va ser sempre l'obra de Fabra: Aymà, Sales i Bardagí n'havien rebut i vist créixer la llavor. El caràcter de cadascun n'accentuava un aspecte o un altre. En Aymà era la prudència; en Sales, la vivor i la naturalitat, en Bardagí, un magnífic llenguatge de carrer. La forta personalitat i l'assenyat magnetisme de Sales es van imposar fàcilment. Per parlar d'un problema ben estudiat pels lectors d'aquesta revista, el fet més visible va ser el decantament per les conclusions de Joan Coromines respecte a les preposicions *per* i *per a* davant formes d'infinitiu, principi que a l'oficina va ser metòdicament adoptat i que, per motius que gosaria anomenar «ortopèdics», també segueixo com a norma, tret de casos en què els escrits demostrin un cert coneixement de la casuística.

A <http://llengua.diba.cat/llengua-catalana-db> podeu llegir una petita síntesi del que va ser l'Oficina de Català entre els anys 1976 i 1990, amb una breu ressenya dels qui la dirigiren. Després de 25 anys, la Unitat Lingüística, dirigida per Lluïsa Tena, és continuadora de l'antiga Oficina Aymà, Sales i jo mateix.



Tanco aquesta nota amb alguna «sentència» d'aquells mestres, que no deixen de recordar-nos la saviesa, l'equilibri i la prudència de Fabra.

«No es pot matar tot el que és gras.» — **Jaume Aymà**, davant alguns excessos dels correctors.

«El purisme és a la llengua com el legitimisme a la política; una tendència renyida amb les necessitats pràctiques de l'època en què es viu i que té sovint la trista virtut de posar en ridícul la mateixa causa que pretén servir.» — **Joan Sales**, en el pròleg a *Lleures i converses d'un filòleg*, de Joan Coromines.

«Un 'ésser' fora de lloc pot fer fer un ridícul aparatós; un 'estar' incorrecte serà sempre més fàcil de perdonar.» — **Bartomeu Bardagí** ♦